

М.М. Ячменська,
студ. IV курсу, спеціальність "Право",
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Науковий керівник: ст. викладач кафедри кримінального
права, кримінального процесу та криміналістики О.В. Нарожна

ПЕРЕВІРКА НА ПОЛІГРАФІ ЯК НЕТРАДИЦІЙНИЙ ПРИЙОМ ДОПИТУ

Необхідно констатувати той факт, що наразі злочинність в Україні характеризується високим рівнем. Відповідно до Єдиного звіту про кримінальні правопорушення по державі за грудень 2018 року тільки за грудень 2018 року було здійснено 487 133 кримінальних правопорушень. З них лише 191 856 правопорушень, у яких особам вручено повідомлення про підозру [1]. Це вказує на досить низький рівень розкриття злочинів. До того ж, не варто забувати про злочини, що не відображені у офіційній загальнонаціональній кримінально-правовій статистиці, тобто про так звану латентну злочинність.

Правоохоронні органи повинні системно реагувати на складну криміногенну ситуацію. Вважаю, що однією з причин відставання можливостей правоохоронної системи від злочинності є той факт, що з кожним днем удосконалюються та прогресують способи здійснення суспільно небезпечних діянь. Дійсно, злочинність не знаходиться в статичі, а навпаки є історично мінливим та динамічним явищем. До того ж, політична та економічна нестабільність в суспільстві, зовнішня загроза національної безпеки також зумовлює розвиткові все більш прогресивних методів вчинення кримінальних правопорушень.

Таким чином, вищенаведене вказує на потребу розроблення нових дієвих ідей та методів у боротьбі зі злочинністю у практичній слідчій діяльності. Тому варто звернутись до аналізу нетрадиційних методів криміналістичної тактики, а саме методики застосування поліграфу.

На думку вченої О.Р. Росинської початок використання практично будь-якого нового, нетрадиційного методу в криміналістиці та судовій експертизі, як правило, викликає сумніви щодо його наукового обґрунтування, і противники будують свої заперечення на явних помилках його використання. Проте у міру заглиблення та інтеграції знань до сфери розкриття та розслідування злочинів ці засоби і методи

перетворюються, розробляються нові “власно криміналістичні” методики застосування, вивчаються їх можливості у сфері доказування. З плином часу та доведенням своєї ефективності вони перестають називатися нетрадиційними та стають невід’ємною частиною криміналістики. Наприклад, за останні тридцять років з нетрадиційних у власно криміналістичні перейшли такі методи як одорологія та фоноскопія [2, с. 107].

Слід відмітити, що наразі поліграф використовується в системі підбору кадрового персоналу, перевірки їх діяльності, зокрема, це стосується проведення психофізіологічного дослідження у Державному бюро розслідувань України, у Міністерстві оборони та Збройних силах України, у Національній поліції України, а також у роботі Міністерства доходів і зборів України [3; 4; 5; 6].

Окрім цього, органи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність можуть відповідно до п.1 ст. 8 Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” від 18.02.1992 № 2135-XII застосовувати опитування [7]. Зазначене опитування може здійснюватися з використанням поліграфа за згодою опитуваної особи. Незважаючи на легальну можливість застосування поліграфа, його результати не можуть бути розцінені як доказова інформація.

Відповідно до Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень від 08.10.1998 № 53/5 при здійсненні психологічної експертизи з метою отримання орієнтувальної інформації можуть проводитися опитування із застосуванням спеціального технічного засобу – комп’ютерного поліграфа. В Інструкції зазначено, що предметом опитування із застосуванням спеціального технічного засобу (комп’ютерного поліграфа) є отримання орієнтувальної інформації щодо: ступеня ймовірності повідомленої опитуваною особою інформації, повноти наданої опитуваною особою інформації, джерела отриманої опитуваною особою інформації, уявлень опитуваної особи про певну подію, іншої орієнтувальної інформації, необхідної для конструювання версій розслідування певних подій [8]. Отже, при судовій експертизі (“судова психофізіологічна експертиза з використанням поліграфа”) можливе застосування поліграфа, однак, отримані відомості носитимуть виключно орієнтуючий та додатковий характер.

Існує проект Закону України “Про доповнення Кримінального процесуального кодексу України положеннями щодо використання поліграфа (детектора брехні)” від 10.12.2015, в якому пропонується надати процесуального значення використанню у проведенні слідчих

(розшукових) дій технічних засобів – поліграфів. Відповідно до законопроекту перевірка правдивості показів особи на поліграфі (детекторі брехні) є психофізіологічною експертизою, при цьому результати перевірок мають орієнтовне значення в процесі доказування. Перевірка на поліграфі (детекторі брехні) є обов'язковою у випадках розслідування умисних важких і особливо важких злочинів, у всіх інших випадках – за добровільною згодою особи [9]. Вважаю, що проект закону містить неузгодженні положення, оскільки зазначено, що перевірка на поліграфі є експертизою, в такому випадку висновок експерта є процесуальним джерелом доказів, однак, в законопроекті зазначено, що результати перевірки мають лише орієнтоване значення. Тобто, зводиться нанівець ідея застосування поліграфа як джерела доказів.

Висновок: можна стверджувати про відсутність будь-якого доказового значення перевірки на поліграфі для досудового розслідування. Відомості, отримані при опитуванні з використанням поліграфа, є лише орієнтиром для збору офіційних доказів та не несуть ніяких правових наслідків. Застосування нетрадиційних методів криміналістичної тактики, а саме застосування поліграфа, на законодавчому рівні має лише рекомендаційний, орієнтуючий та додатковий характер. Вважаю, що розширення процесуальних джерел доказів у кримінальному судочинстві висновками перевірки на поліграфі наразі дійсно є передчасним кроком, оскільки перед законодавчим закріпленням перш за все необхідно здійснити повне і всебічне наукове дослідження застосування зазначеного приладу.

Список використаної літератури

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за грудень 2018 року / *Офіційний веб-сайт Генеральної прокуратури України*. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113281&libid=100820&c=edit&c=fo# (дата звернення: 10.03.2019).
2. Криміналістика : учебник для вузов / под ред. А.Ф. Вольинского. Москва, 1999. 615 с.
3. Про порядок проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа у Державному бюро розслідувань / Постанова Кабінету Міністрів України від 11.05.2017 № 449. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449-2017-%D0%BF> (дата звернення: 12.03.2019).
4. Інструкція про порядок організації та проведення опитування персоналу з використанням поліграфа у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України / Наказ Міністерства оборони України від

14.04.2015 № 16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0477-15> (дата звернення: 12.03.2019).

5. Інструкція про порядок використання поліграфів у Національній поліції України / Наказ Міністерства внутрішніх справ від 13.11.2017 № 920. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1472-17> (дата звернення: 12.03.2019).

6. Інструкція щодо застосування комп'ютерних поліграфів у роботі Міністерства доходів і зборів України / Наказ Міністерства доходів і зборів України від 02.08.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1748-13> (дата звернення: 12.03.2019).

7. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 15.03.2019).

8. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень / Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 17.03.2019).

9. Про доповнення Кримінального процесуального кодексу України положеннями щодо використання поліграфа (детектора брехні) / проект Закону України від 10.12.2015. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=3611&skl=9 (дата звернення: 24.03.2019).